

мен спорттық ортаны біріктіру, ынталандырушы реттеу, дамытушылық жүктемені барынша жоғарылату, өз бетінше оқуды ұйымдастыру, физикалық жаттығулардың дәстүрлі емес түрлерін қолдану, инновациялық технологияларды енгізу деп атайды. Мақалада осы бағыттардың әрқайсысы бойынша педагогикалық зерттеулердің мысалдары келтірілген. Ғылыми басылымдарды талдау көршілес елдердің ғалымдарының еңбектеріне негізделген.

Түйін сөздер: дене тәрбиесі; қазіргі заманғы білім; студенттер; университет; дене тәрбиесінің тиімділігі; мотивация.

Modes of effective physical education of students in the conditions of modern education

S.I. Ismailova¹, A.T. Mukusheva¹

*¹Sh. Ualikhanov Kokshetau University
(Kokshetau, Kazakhstan)*

Abstract

The article is devoted to the main directions of increasing the effectiveness of physical education of students. Attention is paid to the phenomenon of efficiency in the context of teaching physical culture in a higher educational institution. The social, organizational, managerial, psychological prerequisites for effective management of physical education are indicated. The techniques, methods and means that influence the effectiveness of physical culture and sports lessons are described. The authors refer to the main directions of increasing the effectiveness of physical education as improving the material and technical support of the educational process, holding sports competitions, organizing an integrated physical culture and sports environment, motivating regulation, maximizing the developmental load, organizing independent studies, using non-traditional types of physical exercises, introducing innovative technologies. The article provides examples of pedagogical research for each of these areas. The analysis of scientific publications is based on the work of scientists from neighboring countries.

Keywords: physical education; modern education; students; university; the effectiveness of physical education; motivation.

Поступила в редакцию: 01.07.2021.

FTAMP 14.25.01

<https://doi.org/10.51889/2021-3.2077-6861.28>

А.Ш. ОРАҚОВА¹, М.Р. КУШЕРБАЕВА¹*

*¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
(Алматы, Қазақстан), amangul_orakova@mail.ru, kmaikul@mail.ru**

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ БАСТЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Аталған мақалада еліміздің білім саласына серпіліс берген, жаңаша форматтағы жүйе- жаңартылған мазмұндағы білім беру туралы айтылады. Яғни мақалада аталған бағыт бойынша атқарылған жұмыс түрлеріне қысқаша сипаттама беріліп, өміршеңдігі туралы жазылған. Зерттеу әдіснамасына сәйкес жалпы білім берудің негізгі миссиясының әрбір тарихи кезеңіне сипаттама берілген. Ары қарай қазақ ағартушыларының білім беру үдерісіндегі ұстанымдарының қазіргі таңда аталған жүйенің негізгі өзегі ретінде берілуі кеңінен баяндалады. Сонымен қатар бүгінгі таңда нәтижеге бағытталған білім туралы, ұстаздардан «Орта мектеп мұғалімдерінің жаңартылған білім беру жүйесі туралы ойлары» сипатында алынған сауалнама дәйекті жауаптар арқылы өңделіп, нәтижесі диаграмма ретінде көрсетілді. Мақала келешекте білім алушылардың халықаралық білім аренасында өз орнын табу үшін, осы бағдарламаның жалғасы ретінде жасалатын қадамдармен қорытындыланды.

Түйін сөздер: жаңартылған білім; білім беру парадигмасы; құндылықтар; жаһандану процесі; пәнаралық байланыс.

Кіріспе. Қазір білім салтанат құрған қоғамда келешек ұрпақтың болашағы тек оның алатын білімінің сапасына, логикалық ойлау деңгейіне және алынған білімнің дұрыс бағытта қолдануына тікелей байланысты болады. Яғни қазіргі қоғамға мәселені шешуде тез шешім қабылдай алатын, ұтымды пікір мен тұшымды ой айтатын, кез келген ортаға икемді және шығармашыл көшбасшылық қасиетке ие жастар қажет. Бұл үшін олардың өмір бойы білім алып, жан-жақты дамуын қамтамасыз ету үшін жүйелі түрдегі іс-шаралар жүргізілуі керек [1, 2 б].

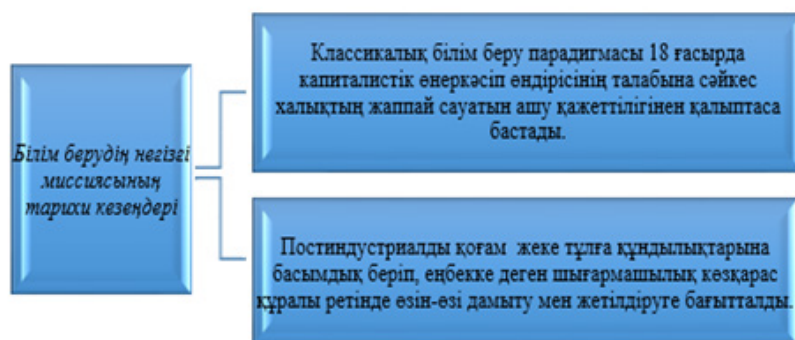
Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасының басты мақсатының бірі-қазақстандық білім мен ғылымның жаһандық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде тұлғаны тәрбиелеу мен оқыту болып табылады [2, 34 б]. Демек қазіргі білім беру жүйесінде болып жатқан барлық өзгерістер мен тың жаңалықтар осы мақсатты іске асыруға бағытталған. Білім кеңістігінде жаһандық бәсекеге қол жеткізу үшін, технологиясы көз ілеспес жылдамдықпен дамып келе жатқан алпауыт мемлекеттермен қатар тұру үшін қандай әрекет жасамақ керек? Әрине білім саласына жаңаша көзқарас, жаңа сипат керек. Сонымен қатар, бұған әлемдегі ақпараттанудың жедел әрі қарқынды дамуы, білім саласындағы бәсекелестік пен жаңашылдық, маманданудың қоғам талабына сай бейімделуі сияқты мүдделі мақсаттар себеп болып отыр. Сондықтан еліміздегі орта білім беру процесіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасын дер кезінде қабылданған,

қазіргі заманғы буынның сұранысын қанағаттандырып, жүзеге асыратын бірегей бағдарлама деуге болады. Жаңартылған білім беру бағдарламасы – құзыреттілікке және нәтижеге, сапалы білімге негізделген бағдарлама [3; 4]. Бұл өз кезегінде барлық білім саласында қызмет атқаратын ұстаздар қауымына оқытудың заман талабына сай түрлі әдіс-тәсілдерін біліп қана қоймай, әркез жаңашыл сипатта меңгеріп, қолдану дағдысын қалыптастыруды көздейді.

Негізгі бөлім. Жалпы білім берудің негізгі миссиясы әр тарихи кезеңде қоғам қабылдаған құндылықтар мен білімнің адам дамуына тигізер ықпалына сәйкес өзгеріп отырады. Ол білім беру парадигмасының мәнін қалыптастыра отырып, білім мазмұнын, білім беру және тәрбиелеу ісінің түрлері мен әдістерін, мұғалімдер мен оқушылардың ұстанымдарын, оқу орындарының бағытын анықтап отырады [5, 118 б].

1. Классикалық білім беру парадигмасы кезеңінде білім берудің негізгі мақсаты-тәжірибелік білімді, білікті, дағдыларды қалыптастыру болды. Қоғамда қалыптасқан идеология аясында мәдени мұра, идеалдар мен құндылықтарды сақтау, оларды жас ұрпақ бойына сіңіру оқу-тәрбие үдерісінің басты мақсаттарының бірі болды.

2. Постиндустриалды қоғам жеке тұлға құндылықтарына басымдық бергендіктен, қазір адамдардың танымдық қабілетін дамытуға бағытталған кең ауқымды үдеріс басталды. Балаларды әртүрлі ойлау түрлеріне баулу, бойларындағы шығармашылық қабілеттерін дамыту, міндеттерді шешудің жаңа жолдарын іздеуге үйрету маңызды (1-сурет) [5, 119 б.].

Сурет 1. Заман талабына сай білім беру парадигмасының өзгеруі

Яғни, білім беру тек қана жинаған білімді үйретумен шектелмейді. Оның аясы әлдеқайда кеңейіп отыр. Сонымен қатар ұлттық мұраны, құндылықтарды сақтау, оны оқушының бойына сіңіру оқу-тәрбие ісінің негізгі бағыты болып табылады, бұл кезеңде:

- адамдардың технологияларды меңгере алуы, олардың оқи және жаза алу қажеттілігіндей деңгейде болады;

- жаңа жағдайға тез арада икемделе алу қажет;

- адамдардың сөзіңізді, ісіңізді қалай қабылдайтынын түсіне білу;

- өзіңнің эмоцияңды меңгере білу, өзгенің эмоциясын түсіне білу;

- ақпараттар ағынын меңгере алу, олардың ішінен өзіңе қажеттісін тез таба білу;

- командада жұмыс істей алу;

- білімді іздеу, табу, алу дағдыларын қалыптастыру сияқты икем болуы шарт.

Әдеби шолу. Тарихта ағартушылықпен қатар, ғылымның көптеген салаларын меңгерген, ұрпағымызға құны өлшеусіз, өмірлік азық болар мұра қалдырған Әбу Насыр Әл-Фараби, А. Құнанбаев, Ы. Алтынсарин, А. Байтұрсынұлы, Ж. Аймауытов, М. Жұмабаев және т.б. білім беру үдерісіндегі ұстанымдары төмендегідей бағытта болған:

- тәрбие мен білім беру ісін кіріктіру;

- білім беру мазмұнын пәндік салалар бойынша ұйымдастыру;

- оқу үдерісінде іс-әрекет тәсілдемесін қолдану;

- оқу бағдарламасының шынайы өмірмен байланысы және кіріктірілуі;

- баланың жас ерекшелігі мен тәжірибесінің ескерілуі, тілдік дағдыларды дамыту үшін күнделікті өмірде кездесетін жағдайлардың пайдаланылуы;

- білім беру мазмұнын уақытылы қайта қарастырып отыру қажеттілігі.

Сондай-ақ:

- дамыта оқыту қағидасын бүтін жүйе ретінде қарастыруды ұсынған В.В. Давыдов, Л.С. Выготский, Д.Б. Элькониннің;

- жеке тұлғаны жеделдете, қарқынды және жан-жақты дамыту жүйесінің негізін қалаған Л.В. Занков, В.С. Ледневтің;

- 60 жылдары ойлауды дамыту теориясы тұрғысынан қарастырып, мұның негізгі идеясы-интеллектуальды операциялардан тұратыны және интегралды құрылым түрінде жүзеге асатыны туралы Ж. Пиаженің ғылыми идеяларынан [6];

- өзінің философиясында тәжірибе ұғымын мақсат етіп қойған және оны жетілдірудің мынадай жолдарын-элеуметтік реконструкция, тәжірибеге «жаңа технологиялардың» ғылыми әдістерін қолдану, ойлауды жетілдіру ұсынған Дж. Дьюиден;

- сын тұрғысынан ойлауды қарастыруға болатын ойлау дағдыларының кең қолданысқа ие болған иерархиялық моделі болып табылатын Б.Блумның таксономиясынан мынадай бағыттағы педагогикалық іс-әрекетті аңғаруға болады:

- дамыта оқыту, проблемалық оқыту;

- білім беру мазмұнын тұтас жүйе ретінде қарастыру;

- білім беру үдерісін оқушылардың жас ерекшеліктеріне сәйкес ұйымдастыру;

- іс-әрекеттік тәсілдемені қолдану;

- өз бетінше әрекет ете алатын, белсенді тұлғаны қалыптастыру;

- оқушылардың рефлексивті ойлауын дамыту.

Демек білім мазмұнының жаңартылуы, білімнің ізгіліктік сипатқа ие болуы, оқыту мен тәрбиенің жоғары мәніне тұлғаны көтеру, танымдық іс-әрекеттерді жаңаша түсіндіру – білім берудегі жаңа көзқарастарды технологиялық деңгейге көтеруді талап етеді [7, 253 б.].

Зерттеу әдіснамасы. Аталған білім беру жүйесіне көшудің негізгі себептері мен қажеттілігі төмендегідей сипатта болды:

1. Бірқатар зерттеулердің нәтижесі бойынша еліміздегі білім алушылардың білім сапасының халықаралық талаптармен үйлеспеуі. Европалық біліктілік рамкасының 3-деңгейіне сәйкес: білім аймағындағы жалпы ұғымдар, фактілер, ұстанымдар туралы білімі, базалық әдістерді қолдана отырып тапсырмаларды орындауға бағытталған танымдық білімдер мен практикалық дағдылары, тапсырманы орындауға деген жауапкершілігі, тапсырманы орындау

барысындағы жағдайларға сай өзін бейімдеуі.

2. Әлем университеттерінің бакалавр деңгейінде білім алу үшін нақты міндеттерді шешуге қойылып отырған талап: білім аймағы бойынша кең мәнмәтіндегі теориялық және практикалық білімінің болуы, нақты міндеттеді шешуге бағытталған танымдық,

практикалық білім, оқу жағдайында өзін-өзі басқару, оқуды жетілдіру және бағалауда жауапкершілікті қабылдау.

Білім мазмұнын жаңартудың алғышарттары ретінде ең алдымен әлемде болып жатқан өзгерістерге байланысты болды, ол туралы мәлімет 1-кестеде берілген:

Кесте 1

Білім мазмұнын жаңартудың алғышарттары

Әлемде орын алған өзгерістер	Жалпы білім беретін мектептерден күтілетін нәтиже
Жаһандану процесі	Еңбек нарығынан өз орнын табуға бейімдеуші 21 ғасыр дағдыларының қалыптасуы
Адами ресурстардың мобильділігі, яғни ұтқырлық (мобильді), тұлғаның қасиеті ретінде – жайбарақат, бір орында отыра алмау, жаңа жағдайларда тапсырмаларды тез орындауға дайын болу.	Мәселені шешу мен сыни ойлау дағдылардың қалыптасуы
Нанотехнологияның дамуы	Көшбасшылық қасиетке ие болу
Ғаламтор жүйесінің дамуы	Жаңа жағдайға тез бейімделу дағды мен икемділік Бастамашылық және кәсіпкерлік дағдылар
Шынайы көзқарастың дамуы	Жазбаша және ауызша түрде өз ойын жеткізу дағдылардың жетілуі
Бұқаралық ақпарат құралдары ықпалының дамуы	Ақпаратты іздеу, табу дағдылардың шапшаңдығы
Білім саласында түрлі жаңалықтардың болуы мен дамуы.	Білуге құмарлық және қиялдың дамуы Еркіндік дағдыларын қолдана алу Ғылыми ізденіске ұмтылу дағдылардың дамуы

Жоғарыда аталған қажеттілікті іске асыру мақсатында, яғни сол талапқа сай болу үшін қандай жұмыс жасалды және алдағы атқаратын жұмыс көлемі қандай болмақ?

Бастапқыда білім мазмұнын жаңартуға қолдау көрсететін тірек алаңдар бекітілді: зияткерлік мектептер – 20, бағдарламаларды апробациядан өткізетін пилоттық мектептер ретінде – 30, жетекші мектептер – 763,

аудан мен қалаға тіркелген мектептер – 6254 болды. Қазіргі таңда бұл білім мекемелерінде аталған бағдарлама толығымен ендіріліп, биылғы оқу жылында қорытындыланатын болады. Сондай-ақ, жаңартылған білім беру жүйесі бойынша 2011-2019 жылдар аралығында атқарылған іс-шаралардың мазмұнын 2-кестеден көруге болады.

Кесте 2

Оқу процесіне жаңартылған білім беру мазмұнын енгізу

Жылдар аралығы	Іс-шара мазмұны
1	2
2011-2017	Оқыту әдістемесі мен технологиялары бойынша мұғалімдерді қайта даярлау жұмыстары басталды. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру курстарының 124 бағдарламасы әзірленді. Курстарды ұйымдастыру үшін 4 705 жаттықтырушы дайындалды. Жалпы 65 мың мұғалім дайындалды

1	2
2013-2017	Бастауыш, негізгі, орта білім берудің 136 оқу бағдарламасының жобалары ҚР Білім және ғылым министрлігіне ұсынылды. 1-8, 10 сыныптар үшін 254 орта мерзімді жоспар әзірленді. Оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау үшін 28 582 бағалау құралы, 596 әдістемелік құрал дайындалды, 67 семинар/тренинг өткізілді, мұғалімдерге арналған онлайн курс жұмыс жасады
2013-2016	Жобалар 16 өңірде педагогтердің, жоғары оқу орындары, үкіметтік емес ұйымдар, «Бөбек» Адамды үйлесімді дамыту институты өкілдерінің, журналистердің қатысуымен 100-ден астам кездесулер мен семинарларда талқыланды. Бұл мәселелер ҚР Парламенті Мәжілісінің Өлеуметтік-мәдени даму комитетінде де қаралды. Нәтижесінде стандарттар жобаларына 12 ірі өзгерістер енгізілді
2015	16 бақылаушы, 30 пилоттық мектеп анықталды, МЖМБС жобаларын апробациялау ұйымдастырылды
2015-2018	30 пилоттық мектепте 16 бақылау, диагностикалық тестілеу жүргізілді. Нәтижелер тамыз кеңесінде, халықаралық конференцияларда, Білім және ғылым министрлігінде талқыланды. Апробация негізінде бастауыш мектептің оқу бағдарламаларына 62 қосымша енгізілді, бағалау жүйесінің ережелеріне өзгерістер енгізілді
2015-2017	161 254 пән мұғалімдерін қайта даярлау ұйымдастырылды. Оларға тұрақты негізде курстан кейінгі қолдау көрсетіледі. 273 әдістемелік ұсынымдар әзірленді
2016	Жаңартылған білім беру мазмұны елдің барлық 1 сыныптарына енгізілген.
2017-2019	Жаңартылған білім беру мазмұны 2, 5, 7 / 3, 6, 8 / 4, 9, 10 сыныптарға енгізілді

Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында [8] жаңартылған негізгі орта білім беру мазмұнына мынадай талап қойылған: «Жалпы орта білім беру – білім берудің барлық деңгейлеріне ортақ болып табылады, сондай-ақ білім алушылардың бойында ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дарытуға бағытталуы тиіс» [8]. Осыған сәйкес орта білім беру мазмұнын жаңартудың мақсаты – білім беру саласында сапа мен бәсекелестікті арттыру болса, негізгі сипаттамасы ретінде:

1. Білім берудің құрылымы мен мазмұнының құзыреттілік тәсілге бағыттау.
2. Жаратылыстану-математикалық циклдегі пәндердің маңыздылығын күшейту.
3. Критериалды бағалау жүйесін қолдану.
4. «Мәңгілік Ел», «Рухани жаңғыру» құндылықтарын басшылыққа ала отырып оқыту мен тәрбиелеу.
5. Үш тілде білім беруді жүзеге асыру.
6. Оқытудың интерактивтік технологияларын қолдану алынды.

Зерттеу әдісі. Білім саласындағы осындай өзгерістерді іске асыратын, білім алушыға сапалы білім, саналы тәрбие беретін,

еліміздің өсіп - өркендеуіне аянбай еңбек етіп, үлес қосатын ұрпақты тәрбиелеу әрине ұстаздар қауымына жүктеледі. Осыған сәйкес жаңартылған білім мазмұны бойынша еңбек етіп жатқан мұғалімдердің бағдарлама туралы ой-пікірлерін білу мақсатында ашық сауалнама алынған болатын. Сауалнамаға Түркістан облысы, Созақ ауданы әкімдігінің білім бөлімінің Л. Бөкенов атындағы жалпы орта мектебінің, Нұр-Сұлтан қаласы № 44 орта мектебінің, Жамбыл облысы Жуалы ауданы әкімдігінің білім бөлімінің №4 Б. Майлин атындағы орта мектебінің мұғалімдері қатысты.

Сауалнама сұрақтары төмендегідей сипатта берілді, бұл үшін берілген сұрақтардың жауаптары 3 топқа бөліп қарастырылды:

I. Жаңартылған білім беру жүйесі туралы қазіргі пікір. Критериалды бағалау жүйесі.

1. Жаңартылған білім беру жүйесі сіздің көңіліңізден шығама?

а/ ия; в/ жоқ;

2. Аталған жүйенің оқу процесіне енгізілгенін қаншалықты қолдайсыз?

а/ толық қолдаймын; в/ерте енген

сияқты; с/дәл уақытында енген жүйе;

3. Сізге еркіндік берілсе, қандай жүйені таңдар едіңіз?

а/ дәстүрлі білім беру жүйесін, себебі _____, в/ жаңартылған білім жүйесін, себебі _____.

4. Аталған жүйе бойынша сабақ беруге толық дайындықпен келдім деп ойлайсызба?

а/ ия; в/ жоқ; с/ үйренерім көп;

5. Сізге қандай бағалау жүйесі ұнайды, неге?

а/5 баллдық бағалау жүйесі, себебі _____ в/ критериальды бағалау жүйесі, себебі _____.

6. Сіздің ойыңызша қалыптастырушы бағалау мен жиынтық бағалау қаншалықты объективті түрде өтеді?

а/ оқушы өз біліміне сүйенеді;

в/ мұғалімнің көмегімен жүзеге асады;

с/ академиялық шындық ережесі сақталмайды.

7. Жаңартылған білім беру жүйесі бойынша шын білімді бағалау мүмкін бе?

а/ ия; в/ жоқ; с/ жауап беруге қиналамын.

8. Осы жүйе бойынша әрбір білім алушы: «білім тек өзіме ғана қажет, мектепте алған білімді кейінгі өмірімде қолдана алуым керек деген ұстанымда болады». Осы пікірмен қаншалықты келісесіз?

а/ толық келісемін; в/ келіспеймін; с/ келіспесеңіз, сіздің ойыңыз _____.

9. Аталған жүйе бойынша білім беруде қандай кемшіліктер бар деп ойлайсыз?

10. Жаңартылған білім беру жүйесі бойынша білім алып жатқан оқушылардың білім сапасы жақында нәтиже беретін болады. Сіздің ойыңызша білім сапасы көтерілуі мүмкінбе?

а/ ия, себебі _____, в/ жоқ, себебі _____.

11. Аталған жүйенің одан ары нәтижелі болуына қандай механизмдер жетпейді деп ойлайсыз? _____.

Нәтижелерді талдау. Сауалнамаға барлығы 80 мұғалім қатысты, оның ішінде аталған жүйенің оқу процесіне енгізілгенін толық қолдайтындар барлық мұғалімдердің 85 пайызын құрады. Бірақ еркіндік берілсе біраз мұғалімдер дәстүрлі білім беру жүйесін таңдайтындарын жазған, мұны жаңа форматта білім беруге дайын болмаған деген қорытынды жасалды. Жоғарыдағы берілген кейбір сұрақтардың жауаптары нәтиже алу мақсатында даралап алынды (3-кесте).

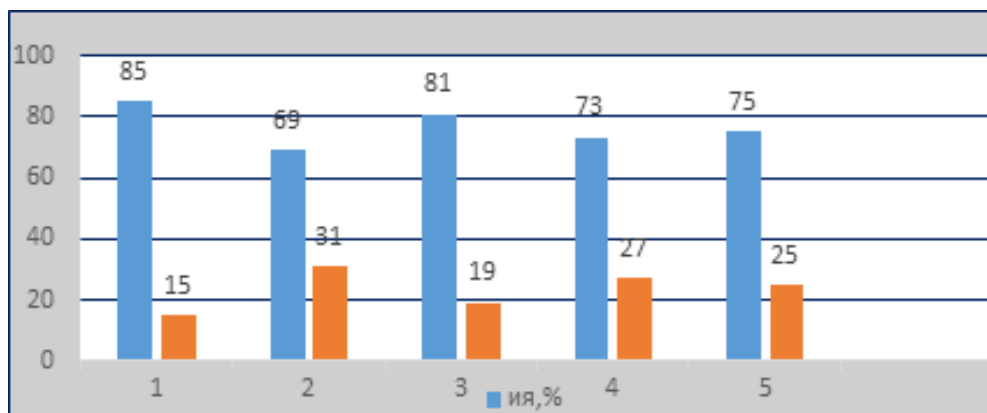
Кесте 3

«Орта мектеп мұғалімдерінің жаңартылған білім беру жүйесі туралы ойлары» сауалнама нәтижесі

Сұрақтар	Сауалнама сұрақтарында көрсетілген жауаптар	Мұғалім жауабы	
		«ия»	«жоқ»
1	Жаңартылған білім беру жүйесін қолдаймын	68	12
2	Аталған жүйе бойынша сабақ беруге толық дайындықпен келдім	55	25
3	Критериальды бағалау жүйесі ұнайды	65	15
4	Жаңартылған білім беру жүйесі бойынша шын білімді бағалау мүмкін	58	22
5	Жаңартылған білім беру жүйесі нәтижесінде білім сапасы көтеріледі	60	20

Ескерту: пайыздық көрсеткіш мәндері жуықтау әдісімен алынды.

Жоғарыда келтірілген сандық деректердің пайыздық көрсеткіші төмендегі диаграммада көрнекі түрде бейнеленген (2-сурет):

Сурет 2. «Орта мектеп мұғалімдерінің жаңартылған білім беру жүйесі туралы ойлары» сауалнама нәтижесінің пайыздық көрсеткіші

Берілген сұрақтарға барлық мұғалімдер шынайы жауап берген және өз ойларын ашық түрде жазғандығы қуантады, мұның өзі білім саласында нағыз ұстаздардың еңбек етіп жатқанын көрсетеді. Егер ұстаздардың жас шамасын ескеру керек болса, еңбек өтілдері 24 жылдан жоғары мұғалімдердің басым көпшілігі дәстүрлі білім беру жүйесі негізінде 5 баллдық бағалау шкаласын жөн санайды екен, ал жоғары оқу орнын бітіргендеріне 2-3 жыл шамасындағы жас мамандардың барлығы дерлік жаңартылған білім беру жүйесін қолдайды. Мұның өзі жаңашылдықты жаны сүйетін жастарымыздың көбейгенін көрсетеді. 2-суретте көрсетілген диаграммадан жаңартылған білім беру жүйесін қолдап, келешекте бұл бағдарламаның өміршеңдігіне сеніммен қарап, критериальды бағалау жүйесі (биылғы оқу жылында 10 баллдық деңгейдегі қалыптастырушы бағалау маңызды роль атқарғандықтан, сенім артқанын байқауға болады) арқылы оқушы тек өз біліміне ғана сенуге болатындығын «ия» жауабы арқылы байқауға болады.

II. Оқытудағы пәнаралық байланыстың жүзеге асырылуы.

Білім алушылар бір пәннің аясында үйренген білімдерін екінші пәнге пайдалана алады немесе бір пәннің негізінде басқа пәнді оқуды жақсартып алады, яғни:

1. Негізгі орта және жоғары сынып оқушылары басқа пәндерден алған білімдерін физика пәнімен байланыста қарастыруы

тиіс. Себебі пәнаралық байланыс арқылы өз білімдерін толықтыра алады.

2. Физика сабағында пәнаралық байланысты жүзеге асыру-білім алушылардың пәнге деген қызығушылықтарын арттыруға; ғылыми ойлау деңгейін дамытуға, осының негізінде ғылыми-зерттеу жұмыстарына тартылуына; біртұтас жүйелі көзқарас қалыптастыруға; шығармашылықтарын дамытуға мүмкіндік береді.

3. Пәнаралық байланыс оқытудың түрлі формалары арқылы жүзеге асады.

4. Физика математикамен тығыз байланысты, сондықтан эксперименттік және теориялық зерттеулердің нәтижесінде алынған физикалық шамаларды өңдеуде және функционалдық тәуелділіктерін анықтауда түрлі математикалық әдіс-тәсілдер қолданылады [9, 33 б.].

Физика, математика пәндерін оқытудағы мұғалімнің алға қойған басты мақсаты – білім алушыларға физикалық, математикалық білімді мектеп стандарттарында қойылған талаптарға сай игерту, пәнаралық байланысты түрлі әдіс-тәсілдер қолдану арқылы іске асыру, ақпарат көздері арқылы білім алушыларды өз беттерінше ізденуге баулу болып табылады [10].

Осы бағыттағы жұмыс нәтижесін білу мақсатында физика пәні мұғалімдерінен мынадай сұрақтарға қосымша жауап алынды:

1. Физика пәнін математикасыз елестету мүмкін емес.

2. Жаңартылған білім беру жүйесінде осы екі ғылым арасындағы пәнаралық байланысты іске асыру үшін қандай кемшіліктер бар деп ойлайсыз?

3. Өз тәжірибеңізде пәнаралық байланысты іске асырасызба?

Зерттеудің шынайылығын көрсету мақсатында төменде жазылған жауаптар көрсетілді (3-сурет):

САУАЛНАМА
ОРТА МЕКТЕП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІ ТУРАЛЫ ОЙЛАРЫ
Ғылыми отырып сұрақнама тек ғылыми мақсаттар үшін қолданылады

Облыс (орталығы): Алматы мектеп: №44 О.Ш
Мамандығы: Физика Мұғалімнің аты-жөні: Жақыпбеков С.

Егер сіз физика пәні мұғалімі болсаңыз, мына сұрақтарға қосымша жауап бергеніңіз дұрыс болар еді:

12. Физика пәнін математикасыз елестету мүмкін емес.
12.1. Жаңартылған білім беру жүйесінде осы екі ғылым арасындағы пәнаралық байланысты іске асыру үшін қандай кемшіліктер бар деп ойлайсыз?
Құжаттық - материалдық жағдай, қайта қарау керек (математика), 9, 10, 11- сыныптардың оқулықтарында осы бағытта берілетін тапсырмаларды ескеру қажет деп тапса, өзге физика пәні мұғалімдері пәнаралық байланысты өз тәжірибелерінде

12.2. Өз тәжірибеңізде пәнаралық байланысты іске асырасызба?
Физика, үнемі іске асыра береміз.

13. Сіз жұмыс жасайтын білім мекемесінде физика пәні бойынша жаңартылған білім мазмұнына сәйкестендіріліп жазылған оқулықтарға талдау жасала ма? а/иә б/жоқ

14. Қазіргі оқулық сапасына қанағаттануыңыз толама? а/иә б/жоқ

15. Аталған жүйе бойынша физика пәнінен аптасына 2 немесе 3 сағаттық оқу жүктемесі жеткіліктіме? а/иә б/жоқ 3 сағаттық мазмұнына мен қанағаттанам.

САУАЛНАМАҒА ШЫНАЙЫ ЖАУАП БЕРГЕНІҢІЗГЕ РАҒЫМ!

Сурет 3. Сауалнаманың жауаптары

Бұл сауалнамаға жауап берген мұғалім пәнаралық байланысты өз тәжірибесінде үнемі қолданатынын жаза отырып, 9, 10, 11-сыныптардың оқулықтарында осы бағытта берілетін тапсырмаларды ескеру қажет деп тапса, өзге физика пәні мұғалімдері пәнаралық байланысты өз тәжірибелерінде

іске асыру мүмкіндігінің аз екенін жазған. Сондай-ақ, бұл процесті іске асырудың басты талабының бірі-математикалық білім мазмұнын физика пәнінде өз дәрежесінде қолдана алмауында деп көрсеткен мұғалімнің жауабы төмендегідей болды (4-сурет):

16. Мектептегі оқу жүктемесі математика мен физикаға физикаға жақын әрістерін қарауға білімді тереңірек түсіндіріп, алғашқытағының бірі болып табылады. Алайда математика пәні мұғалімдері сабақ беру кезінде математика мен физика арасындағы байланысты аз ғана тереңірек түсіндіріп бермейді. Оған оқушылардың физика формулалары мен оқулықтарындағы формулаларды тереңірек түсіндіріп бермеуіне себеп болып табылады, оқушының өзінше тереңірек түсіндіріп бермеуіне себеп болып табылады. Т.б. және басқа да осындай кемшіліктер табуға оқулықтардағы мазмұндық жағынан себеп болып табылады.

Сурет 4. Жауаптың үлгісі

Пікір алмасу. Жаңартылған білім беру жүйесінде де пәнаралық және пәнішілік байланыстар үнемі өзектілігін жоймаған мәселе болып табылады. Аталған мәселені тек біржақты - жаңа сабақты түсіндіру барысында ғана емес, есеп шығару кезінде, зертханалық сабақтарда үнемі іске асыруды міндетті болып табылады. Сондай-ақ, физика пәні математика және тіл ғылымдарымен үзіліссіз, мәнді байланыста болады. Себебі математика пәні физикада жүргізілетін эксперименттер мен зерттеулер нәтижесінен алынған физикалық шамалар арасындағы тәуелділіктердің дәл бейнесін, формулалар, теңдеулер түрінде беріп, графиктер, сұлбалар арқылы кескіндесе, тіл ғылымы осы ашылған заңдылықтар мен іргелі теориялардың мағынасын ашып, оған мәндік түсініктемелер береді [11, 9 б.]. Осы орайда А. Байтұрсынов атындағы тіл білімі институтының директоры, ф.ғ.д. А. Фазылжанованың Қазақстандағы үштілді білім туралы ойын келтірген жөн: «...көптілді мектепте оқушыға ағылшын тілі пәнінен бөлек, математика, физика, химия пәндеріненде осы тілде білім беру қажет» [12, 16 б.]. Демек бұл пікірге арқау болған негізгі ұстаным: «әлемде ғылым тілі-ағылшын». Қазір жалпы білім беретін орта мектептерде 8-сыныптан бастап көлемі аптасына 1 сағат болатын «Физика ағылшын тілінде» пәні жүріп жатыр. «Үш тілді білім беру тәжірибесін жақсарту үшін зерттеулер нәтижелерін енгізу мониторингіне» сәйкес пәнді ағылшын тілінде оқытудағы мақсат – халықаралық стандарттық оқығандық деңгейін қамтамасыз ету болып табылады [13]. Яғни пәннің алғашқы сатысында физикалық терминдерді, шамаларды ағылшын тілінде жазу және таңбалауды үйренсе, ары қарай мағынасын түсінуге бейімделеді. Бұл қалыптасқан дағды жоғары сыныпқа көтерілгенде және жоғары оқу орынына қабылданған білім алушыларға өз беттерінше халықаралық деңгейдегі баспа беттерінде (Scopus, Web of Science, Springer, т.с.с базасындағы) жарияланған ғылыми еңбектерді, жаңалықтарды оқып өз қажеттіліктеріне қолдануға мүмкіндік туады.

Демек бұл жұмыс алгоритмі бұзылмай нәтиже беретін болса, келешекте мектеп партасынан ғылымға бет бұратын жастарды көптеп дайындауға жол ашылатын болады.

III. Қазіргі қолданыстағы оқулық сапасы.

1. Сіз жұмыс жасайтын білім мекемесінде физика пәні бойынша жаңартылған білім мазмұнына сәйкестендіріліп жазылған оқулықтарға талдау жасалама?

а/ ия; в/ жоқ.

2. Қазіргі оқулық сапасына көңіліңіз толама?

а/ ия; в/ жоқ.

Жаңартылған білім мазмұны бойынша жазылған оқулықтардың сапасына көңілдері толатын әрі талдау жасаймыз деген жауап авторлары аз болды.

Мұның өзі Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында [2] көрсетілген мақсаттармен астасып жатқанын аңғаруға болады:

1. Орта білім берудің жаңартылған мазмұнға көшуі аяқталғаннан кейін 12 жылдық оқытуға кезең-кезеңімен көшу басталады.

2. Оқу бағдарламалары, оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер толығымен жаңартылады.

3. Білім беру бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз ету шеңберінде оқулықтар мен оқу-әдістемелік кешендер әзірлеудің, сараптаудың және басып шығарудың жаңа жүйесі енгізілетін болады.

4. Қазіргі заманғы оқулықтың тұжырымдамалық моделі әзірленеді.

5. Оқулықтарды әзірлеу, талқылау және сараптау және оларды білім беру ұйымдарына онлайн-режимде жеткізуді бақылау үшін цифрлық платформа құрылатын болады.

6. Қолданыстағы оқулықтарды кезең-кезеңімен қайта басып шығару көзделеді. Барлық оқулықтар цифрланып, ашық платформаларда орналастырылады.

7. Қағаз оқулықтарды пайдаланумен қатар электрондық оқулықтарға біртіндеп көшу жүзеге асырылатын болады [2, 48 б.]. Аталған іс-шара туралы, яғни қазіргі заманғы оқулықтардың жай-

күйі туралы Б.С.Каримованың еңбектерінде толық баяндалады [14; 15].

Қорытынды. Сонымен аталған жүйе бойынша қыруар жұмыс атқарылып жатыр. Демек қоғам сұранысына лайық сапалы білімді қамтамасыз ету – барлық педагог қауымның басты міндеті болып табылады және өте үлкен жауапкершілікті жүктейтіні анық. Тек қана жоғарыда көрсетілген орта мектеп мұғалімдерінің сауалнамаға берген жауаптары арқылы аталмыш жүйенің өміршеңдігін (күшті, әлсіз тұстарын) дәлелдеп, баға беру әрине мүмкін емес. Дегенмен санаға жатталып қалған бір-сарынды ойдан арылып, заман ағымына қарай бағытты бұрып, әлемдік деңгейде білімді дәлелдеу үшін жұмыс жасалып жатқанына қуану керек. Яғни бұл бағыттағы жұмыстар әрі қарай жалғасын табу үшін мынадай әрекеттер жасалу қажет:

I. PISA, TIMSS Халықаралық зерттеулерінің нәтижелері бойынша білім алушылар төмен бағаланған тақырыптармен қайта жұмыс жүргізу. Оның ішінде: таблицалар,

графиктер, суреттер бар мәтіндерді оқу сауаттылығы, мәліметтерді түсіндіру, сандық, статистикалық мәліметтермен жұмыс істеу, болжау негізінде түрлі модельдерді, заңдылықтарды дәлелдеу, тәжірибе жүргізу.

II. Әлемдік үрдістер. Жаһандық деңгейдегі жаңалықтардан хабардар болу, кешенді, көпдеңгейлі міндеттерді шешу, когнитивті икемділік, жүйелі ойлау, эмоционалдық интеллект, коммуникациялық дағдылар.

III. Халықаралық бағдарламаларды меңгеру (A-level, IB, O-level, AP және т.б.), пәнаралық байланыс және жобалап оқыту, барлық пәндер арқылы АКТ дағдыларын дамыту, сөйлеу мен зерттеу дағдыларын дамыту, шынайы өмірмен байланыстыра оқыту.

IV. Халықаралық емтихандар мазмұны мен талаптарын орындау үшін, қолданбалы сипаттағы есептерді шығару үшін іргелі концепциялар мен білімдерді қолдану, ақпаратты талдау, өңдеу, түсіндіру және қолдану дағдыларын бағалау.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- [1] Серкебаева М. Қазақстан Республикасында орта білім беру мазмұнын жаңарту аясында математика пәні бойынша оқытудағы жаңа әдіс-тәсілдер //Математика және физика. – 2018. – № 5. – 2-9 б.
- [2] Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. – Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысы. – 27.12.2019. – №988 [Электрондық ресурс]: URL: <http://adilet.zan.kz.-34-48 бб>. (өтінім берілген күні: 07.06.2021).
- [3] Әлмұхамбетов Б.А., Бекболатова Қ.М. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында кәсіби шеберлік – болашақ маманның қажеттілігінде //Педагогика және психология. – 2018. – № 3(36). – 41-45 бб.
- [4] Mazhitayeva Sh., Baizhigitova T. The features of the updated education program //Bulletin of the Karaganda university. – 2019. – № 3(95). – P.81-88.
- [5] Турчен Д.Н. Изменение образовательной парадигмы в XX – начале XXI в. //Историческая и социально-образовательная мысль. – 2018. – № 4(14). – С.118-119.
- [6] Vitaly V. Rubtsov. Two Approaches to the Problem of Development in the Context of Social Interactions: L.S.Vygotsky vs J.Piaget //Cultural-Historical Psychology. – 2020. – Vol.16, no.3, PP.5-14 [Электронный ресурс]: URL: <https://doi.org/10.17759/chp.2020160302> (өтінім берілген күні: 07.06.2021).
- [7] Бұзаубақова К.Ж. Инновациялық педагогика негіздері: Оқу құралы. – Алматы: Білім баспасы, 2009. – 424 б.
- [8] Білім берудің барлық деңгейлерінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын бекіту туралы. – ҚР БЖҒМ бұйрығы. – 31.10.2018. – № 604 [Электрондық ресурс]: URL: <http://adilet.zan.kz> (өтінім берілген күні: 07.06.2021).
- [9] Мұғалімге арналған нұсқаулық. – Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2016. – 33 б.
- [10] Абылкасымова А.Е., Күшербаева М.Р. Білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында физиканы математикамен пәнаралық байланыста оқыту //Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы. – 2020. – №1(81). – 31-37 б.

[11] Муликова А.О. Физика сабағында пәнішілік, пәнаралық байланысты жүзеге асыру //Физика Қазақстан мектебінде. – 2016. – № 3(63). – 9-15 бб.

[12] Үш тілді білім беруге өту бойынша дайындық жұмыстарын ұйымдастыру үшін негіз ретінде қолданыстағы оқу бағдарламаларына талдау жүргізу бойынша (талдамалық анықтама). – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 25 б.

[13] Үш тілді білім беру тәжірибесін жақсарту үшін зерттеулер нәтижелерін енгізу мониторингі. Талдамалық анықтама. – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 96 б.

[14] Каримова Б.С. Концептуальные подходы к разработке учебника в рамках обновления содержания общего среднего образования //С.Исаев оқулары: Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдар жинағы. – Алматы: КазГосЖенПУ, 2018. – 198 б.

[15] Каримова Б.С., Қусаинов Г.М., Жетпеисова Н.О., Михалев Р.К., Дуйсебек А.Т., Омаров С.К., Нурғалиева Г.К., Тажигулова А.И., Артыкбаева Е.В. Школьный учебник: современное состояние и развитие: Монография. – Алматы: Эверо, 2018. 404 б.

References

[1] Serkebaeva M. Kazakstan Respublikasynda orta bilim beru mazmunyn zhanartu ayasynda matematika pani bojnsha okytudagy zhana adis-tasilder //Matematika zhane fizika. – 2018. – № 5. – 2-9 b.

[2] Kazakstan Respublikasynda bilim berudi zhane gylymdy damytudyn 2020-2025 zhyldarga arналған мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. – Kazakstan Respublikasy Ukimetinин kaulysy. – 27.12.2019. – № 988 [Elektronдық resurs]: URL: <http://adilet.zan.kz>.-34-48 bb. (otinin berilgen kuni: 07.06.2021).

[3] Almuhambetov B.A., Bekbolatova K.M. Zhanartyлған bilim beru mazmuny ayasynda kasibi sheberlik – bolashak mamannyn kazhettiliginde //Pedagogika zhane psihologiya. – 2018. – № 3(36). – 41-45 bb.

[4] Mazhitayeva Sh., Baizhigitova T. The features of the updated education program //Bulletin of the Karaganda university. – 2019. – № 3(95). – R.81-88.

[5] Turchen D.N. Izmenenie obrazovatel'noj paradigmy v XX – nachale XXI v. //Istoricheskaya i social'no-obrazovatel'naya mysl'. – 2018. – № 4(14). – S.118-119.

[6] Vitaly V. Rubtsov. Two Approaches to the Problem of Development in the Context of Social Interactions: L.S.Vygotsky vs J.Piaget //Cultural-Historical Psychology. – 2020. – Vol. 16, no.3, PP.5-14 [Elektronдық resurs]: URL: <https://doi.org/10.17759/chp.2020160302> (otinin berilgen kuni: 07.06.2021).

[7] Buzaubakova K.Zh. Innovatsiyalyk pedagogika negizderi: Oku kuraly. - Алматы: Bilim baspasy, 2009. – 424 b.

[8] Bilim berudin barlyk dengejlerinin мемлекеттік зһалпыға mindetti bilim beru standarttaryn бекіту туралы. – KR BzhGM bujrygy. – 31.10.2018. – № 604 [Elektronдық resurs]: URL: <http://adilet.zan.kz> (otinin berilgen kuni: 07.06.2021).

[9] Mugalimge arналған nuskaulyk. – Nazarbaev Ziyatkerlik mektepteri DBBU Pedagogikalyk sheberlik ortalygy, 2016. – 33 b.

[10] Abylkasymova A.E., Kusherbaeva M.R. Bilim beru mazmunyn zhanartu zhagdajynda fizikany matematikamen panaralyk bajlanysta okytu //Kazak Ul'tyк kyzdar pedagogikalyk universitetinin habarshysy. – 2020. – № 1(81). – 31-37 b.

[11] Mulikova A.O. Fizika sabagynda panishilik, panaralyk bajlanysty zhuzege asyru //Fizika Kazakstan mektebinde. – 2016. – № 3(63). – 9-15 bb.

[12] Ush tildi bilim beruge otu bojnsha dajyndyк zhymystaryn ujymdastyru ushin negiz retinde koldanystagy oku bagdarlamalaryna taldau zhurgizu bojnsha (taldamalyk anyktama). – Astana: Y.Altynsarin atyndagy Ul'tyк bilim akademiyasy, 2016. – 25 b.

[13] Ush tildi bilim beru tazhiribesin zhaksartu ushin zertteuler natizhelerin engizu monitoringi. Taldamalyk anyktama. – Astana: Y.Altynsarin atyndagy Ul'tyк bilim akademiyasy, 2016. – 96 b.

[14] Karimova B.S. Konceptual'nye podhody k razrabotke uchebnika v ramkah obnovleniya sodержaniya obshchego srednego obrazovaniya //S.Isaev oқuлары: Halykaralyқ gylymi-praktikalyқ konferenciya synyn materialdar zhinagy. – Алматы: KazGosZhenPU, 2018. – 198 b.

[15] Karimova B.S., Kusainov G.M., Zhetpeisova N.O., Mihalev R.K., Dujsebek A.T., Omarov S.K., Nurgalieva G.K., Tazhigulova A.I., Artykbaeva E.V. Shkol'nyj uchebnik: sovremennoe sostoyanie i razvitie: Monografiya. – Алматы: Evero, 2018. – 404 b.

Основные особенности обновленной системы образования

А.Ш. Оракова¹, М.Р. Кушербаева¹

¹Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
(Алматы, Казахстан)

Аннотация

В этой статье рассказывается об обновленной образовательной программе, которая дала прорыв в сфере образования в нашей стране, как система образования в новом формате. То есть, в статье дана краткая характеристика видов работ, выполненных по данному направлению. В соответствии с методикой исследования описан каждый исторический период основной миссии общего образования. Далее рассказывается о принципах казахских ученых, которые сегодня в образовательном процессе называют ядром этой системы. Кроме того, представлены результаты анкеты, полученные от учителей средних школ, под названием «Мнения учителей средних школ об обновленной системе образования», построена диаграмма по полученным данным. В статье кратко излагаются шаги, которые будут предприняты как продолжение этой программы, чтобы учителя могли найти свое место обучающимся на международной образовательной арене.

Ключевые слова: обновленное образование; образовательная парадигма; ценности; процесс глобализации; межпредметная связь.

Key features of the updated education system

A.S. Orakova¹, M.R. Kuserbaeva¹

¹Abai University
(Almaty, Kazakhstan)

Abstract

This article tells about the updated educational program, which gave a breakthrough in the field of education in our country, as an education system in a new format. That is, the article provides a brief description of the types of work performed in this area. In accordance with the research methodology, each historical period of the main mission of general education is described. Further it is told about the principles of Kazakh scientists, which today in the educational process is widely called them the core of this system. In addition, the results of an open questionnaire obtained from secondary school teachers are presented, based on the “Opinions of secondary school teachers on the updated education system” and a diagram is constructed based on the data obtained. The article summarizes the steps that will be taken as a continuation of this program to find their place as learners in the international educational arena.

Keywords: updated education; educational paradigm; values; the process of globalization; interdisciplinary communication.

Редакцияға 08.06.2021 қабылданды.